

ÀRPÁDOK JOGAI

IRTA

BÀRO NYÀRY ALBERT

TURIN

1862.

ÀRPÀDOK JOGAI

Torino --- Stamperia di Compositori•Tipografi
via del Teatro d'Angennes, 16.

ELŐSZÓ

Midőn jelen értekezésemmel a magyar trónöröklés fejlődéseinek és jogalapjának rövid vázlatu előadását tűzném való feladatommul, azt — a honszerző Árpád iránt viseltető hálám sugallatából tevém, kinek férfi águ ivadéka a: Crouy-Chaneli Árpádokban e mai nap virágzanak.

SZERZŐ.

« Ut quandiu vita duraret, tam ipsis,
« quam etiam posteris suis, semper du-
« cem haberent de Progeniæ Almi (Arpad)
« ducis. »

ANONYM., Cap. VI.

I.

A magyar nemzet, az ural-altai nyelvtörzsnek legjelentékenyebb ága, Ázsia éjszak-keleti részeire utal mint legősibb fészkére. E legrégiebb bölcsejéről az ős mondakör csak annyiban emlékezik, mennyiben mint a sárkányok és óriáskeselyúk rejtelmes földét említi.

Évkönyveink említette legelső hazája a Magyaroknak a Perzsiával határos Evilát földé

volt. Itt laktukban a Görög és Örmény íróknál Euthalita (1) név alatt fordulnak elő, s leginkább a Sassanidák ellen viselt vérengző háboruikról nevezeteseek. Mint Heracles császárnak Kozroeselleni szövetségesei, legelsőbbben vannak Hun (Kún) néven említve.

A VII^{ik} században-valószínűleg az előnyomuló Izlam fegyverei elől-egy részük a fentebbi földről kivándorolva, először is a Terek és Kuma folyamok közötti, a kaukazus tövében elterülő legelő-dus lapályon, az Uz éz Besenyő (Bisseni, Pecsenegi) rokon fajú népek szomszédságában települt meg. A Kúma balpartján omladozó Madzar város mai napság hirdeti emléküket.

Másik része a nemzetnek az Irtis, Volga (Atel) s Ural vidékén, az úgynevezett Baszkarságban ütte fel tanyáját, a vele hasonló rokon Kazarok szövetségese lón; miután azonban, a mindinkább előhümpölyödő néprajokkal, nevezetesen a Besenyőkkel irtó háboruba egyelednék, jelentékenyebb része Európába tévé át színhelyét, s a Don, Dniper s

(1) Constantin. Porphyry: Zabara-Theosphalitáknak nevezi.

Igul folyamok közt fekvő Lepedségnek nevezett területre költözött.

Ekkorig a Magyar hét törzsből álló szövetséges köztársaság félét alkotott; a törzsek, önálló szervezettel birva, egymástól független vezérek alatt állottak. A történeti mult, az egynemzetiség, vallás, és társadalmi szerkezet képezte az összetartó kapcsolatot (1).

E kötelékek lazaszerűségét az eddigi viszonytagságok tanusíthaták. Még néhány vándorlás, tartós háboru, vagy a törzsvezérek közti villongás, s a magyarnévis nyom nélkül vészki a népvándorlás zürében.

Belátva azt a szövetséges Kazar Kán, a Magyar törzsvezérekhez követeket küldve, hogy magukat egyfő alatt összpontosítsanak, fejedelmöknél Eldödöt (Lebed) választván.

Eldöd azonban, a magánál is hatalmasabb Árpádot, a bölcs Almosnak fiát, és a hős Ugeknak unokáját, a szövetség legerőseb törzsének a Megyernek vezérét, a 108. nemzetség legnemesbikének a Turulnak legkitünőbb fiát, ajánlá a fejedelmi székre.

Kitünő hadvezéri s politikai képességénél —

(1) *Horváth Ist.* A Régi Magyar törzsökös nemzetségekről.

s az őt Atillától (1) leszármaztató hagyományoknál fogva, Árpádban a nemzet egy leendő új birodalom megalapítóját szemlélé. E nép hit, táltosok hirdette jóslatok és álom megfejtések (2) által, a nemzet vallásos érzületében gyökeredzett.

Eldőd indítványa általános viszhangra találván, a paizsra emeltetett párduczos Árpád, fejedelemmé lön kikiáltatva.

Melyalkalommal a törzs és nemzetségi főnökök borral telt serleg-be karjaikból vért bocsátva, azt az egymásközti hűség s egység jelvényezéseül kiivák, következő esküt tevén le: (3)

(1) Script. Rer. Hung. Vindobon. 1746. Anonymus Belae Reg. Notar., cap. V: • Tunc elegerunt sibi querere
• terram Pannoniae, quam audiverant fama volante ter-
• ram Attilae regis esse, de cujus progeniae Dux Almus
• pater Árpád descenderat. •

(2) Ugyanott. Cap. III: • Sed ab eventu divino est
• nominatus Almus, quia matri (Emesò) ejus praegnantis
• per somnium apparuit divino viso, in forma asturis,
• quae quasi veniens eam gravidavit. Et innotuit ei,
• quod de utero ejus eggrederetur ejus torrens, et de
• lumbis ejus reges gloriosi propagarentur. •

(3) Ugyanott. Cap. VI.

I. Hogyezentul a fejedelem mindég Árpád (Álmos) családjából választassék.

II. A mit közös erővel szerzendenek, abban mindenkinek része legyen.

III. Hogy a vezérek kik Árpádot fejedelmökül s urokul szabadon választák, s utódaik, a fejedelmi tanácsból s a haza kormányából soha ki ne zárassanak.

IV. Ha utódaik közül valaki a fejedelem iránti hűséget megszegné, vagyközte s a törzsfejek közt meghasonlást támasztana, annak vére ontassék, miként a szerződők vére ontott az eskünél, mellyel magokat Árpád iránt lekötötték.

V. Ha valaki a fejedelem, vagy a törzsfejek utódai közül ezen esküt megszegné, örökké átkozott legyen, s kizárassék a nemzet kebeléből.

A fejedelemséghez kötött remények, az atelközi — s az ezt követő 893-iki jelenlegi hazába való átköltözködéskor teljesedésbe is menének; az Árpádházhoz csatlakozott Kabarokban, (Palóczok) Oroszokban, és Székelyekben a nemzeti erő tetemesen gyarapulván.

Miután pedig a pusztaszeri nemzetgyűlésen a területi felosztás és birtokviszonyok elren-

deztetnének (1), az említett öt pont a Magyar alkotmány sarkalatos alaptörvényévé lön emeltetve.

(1) Ugyanott. Cap. XL: « Et in illo loco dux et sui
« nobiles ordinaverunt omnes consuetudinarias leges
« Regni, et omnia jura ejus, qualiter servirent duci et
« primatibus suis, etc. »

II.

Mindamellett is Árpád halálával (907) a Magyar igen kétes helyzetben találá magát; idegen szokásai, nyelvtörzse-s vérfa, de leginkább pogány vallása miatt a keresztény Európában merőn elhagyatott állást foglala. Elszigeteltségét öregbitették: az új haza helyzet viszonyai, s az őshonnal, mint segélyforrásával való összeköttetésének megszakadása.

Magyarország, minden oldalról ellenségekkel környezett tömör volt, mely stratégiailag a hegylánczatok által ugyan eléggé fedeték, de nyugatról könnyen megsérthető achillesi sarkkal bírt, s e fedetlen része éppen legelkeseredettebb ellenségével, a Némettel volt határos. Más részről a hegyvédelmi harcz, e par excellence lovas nemzet hadviselési módjával ellenkezett. Továbbá, figyelembe kell venni azt is, hogy az újhon a legkülönbözőbb alkatrészeknek dagasztéka volt.

Magyarország jelenlegi területe Árpád ide-

jében mintegy 10 országoeskára volt szagatva, (1) mi kedvező lehetett ugyan meghódítására, de összetartására s pacificatiójára nézve nem oknélküli aggályokat ébresztett.

A morvák, oroszok, bolgárok, németek és a keleti császárság fennsősége alá tartozó tartományoknak elfoglaltatásával megsértett mind annyihatalom, egyszerre zudúlt a magyarok nyakára; kik azonban felfogva a helyzet veszélyességét, a fiatal Zoltánnak megújítják a hűségesküjét, és czélszerűbbnek tartván a támadást a megtámadtatásnál, külföldre teszik át a háborúk színhelyét.

Borzasztó hadjárataik a történet lapjaira véresbetűkkel iratvák. A midőn egész Németországot reszkedtetik, ugyanegy időben az Alpeseiken átkelve, Kápua falai alatt lenge-deztetik a sőlymos zászlókat, és Konstantinápol aranykapuját Botond, buzogányával veri be. A folytonos harcok azonban kimerüléssel

(1) A dunántuli kerület a németbirodalomhoz tartozott. Felső magyarország egyrésze a morva, másikkérsze a lengyel-oroszt uralta. A duna és tiszta közötti terület, valamint az ugynevezett banát: bolgár, — Erdély, a görög-császárság felsősége alatt állott. Ide számítandók még: a székelyek, kazárok s. a. t.

fenyegettek. A merseburgi és az ágostai (955) vereségek méltó megdöbbenést keltettek a nemzetben. De, éppen most bizonyítják be az Árpádok, miszerint: a nemzet bizalma emelte fejedelmi polczra termettek.

Az ország megfogyott lakosságát új telepekkel pótolják. Honvédelmet szerveznek, és, midőn közvetítő politikájuk által a belföld különbözőféle nemzetiségeihez tartozókat a magyarral egy jogi állásba helyeznék — a nemzeti függetlenségük, szokásaik, és hagyományaik szerint kormányoztatni hagyott meghódolt tartományokban (1) azon későbbi Dunai szövetségnek alapját vetik meg, melynek emléke

(1) ANONYMUS, Cap. XXXIII-XXXVII. Cap. XLIII: «Eum-
• que Lehel, Bulsu et Botond, caeterisque milites sani
• et incolumes, cum magna victoria in secundo anno
• ad ducem Arpád reversi fuissent, factum est gaudium
• magnum per totam curiam ducis, et fecerunt convi-
• vium magnum, et epulebant cottidie splendide Hun-
• gari, una cum diversis nationibus. Et vicinae nationes
• audientes facinora facta eorum, confluebant ad ducem
• Arpád, et pure fide subditi serviebant ei sub magna
• cura, et plurimi hospites facti sunt domestici.

TERÓCZI: Cap. XXII, s. a. t. — I^{ső}. István I^{ső} törvény.
Lib. I, Cap. 6, § 2. — Az aranybulla, art. 19, § 1: «Si-
• militer et hospites cujuscunque nationis, secundum
• libertatem ab initio eis concessam, teneantur.»

csakis már a « Magyar igény-tartományok » pusztá elnevezésében-maradt fenn.

Zoltán és Taksony törekvéseinek daczára is azonban a nemzet mindaddig, míg az európai család-életbe nem forr, és uralkodóháza színcsen kívülről legitimnek elismertetve, veszendőségre kiszemelt martalékul maradand.

Jövőjének biztosításához csupán egy út vezetett : a keresztény vallás.

A keresztény vallás a középkorban egyedüli eszköz volt európai elismertetéshez férhetni. A nemzetközi jogot kirekesztőleg a pápák kezelték, tehát: kikeresztelkedni, s a kereszténység védszárnyai alá jutni, egygettett.

Utolsó éveiben Taksony a kereszténységgel már kikezdett békülni. Fia, Géza (972-997:) határozottan ahhoz csatlakozott. A 985-kén III^{ik} Otto német császárral kötött szerződés nyomán, Vaik fiávali kikeresztelkedés esetére, utóbbinak a császári családból nő ígértetik; 994-ben Esztergamban fogadalmát Géza ünnepélyesen beváltja, és fia, a kereszt-ségnél István nevet vevén fel, két év múlva a Bajor herczeg, Henrik leányával Gizellával lép házasságra.

Ezzel a nemzet aggályai eloszlattattak — s az Árpádház legitimitása a külvadarak által el volt ismertetve.

III.

Az Árpádház fejedelmisége — s a magyar-nemzetnek európai családéletbe való olvasztása által a honalapítás teljesen be leendevégeztetve, ha a szétदारbolt országszerkezet még hátra nem marad.

Az új fejedelemség közjogilag két részre szakadt: a törzsszövetséghez közvetlen tartozó, és a fejedelmi személy közvetette területekre. Melyutobbiak ismét, vagy a részükről önállólag elfogadott alapszerződés nyomán (1), vagy, a magánbirtok jogánál fogva (2) tartoztak az Árpádok alá.

Más részről: a szorosértelemben vett Magyarorságnak törzsek szerinti kerületei, a fejedelmi hatalomtól független belkormányzásuknál fogva tisztán tartományi jelleggel bir-

(1) P. o. a székelkek kik a szerződés 5 pontját kötäh-läkbä vésvén, Árpádot förabonbänjukkä välaszttäk.

(2) P. o. a Mén-Maröt leányával Zoltán örökölte mintegy 500. mértföld terjedelmü Bihari herczegség.

tak, és vezérek tulfeigyveres hatalma által, az államirányában folytonos fenyegető állásba helyezték (1).

A kártékony következmények e csirait elfojtandó: a közös alkotmány védpaizsa alatt a kormányzatba összhangzást hozni, s az összes birodalmi népet országilag és társadalmilag egybe forrasztani, lett Istvánnak legfőbb feladata.

Melyoknál fogva, s az azzal szoros összeköttetésben álló, apja kezdeményezte keresztényesítő törekvéseinek nagyobb súlyt kölcsönzendő Istvánnak, az eddiginél erőhatályosb és fényragyogóbb méltóságra kellend vergődnie. Mivégből is 1000^{ik} év elején Astrigot, a kalocsai érseket Rómába a pápához küldi, s ettől maga és utódai számára kettős keresztel, apostoli czimmel (2) és királyi koronával

(1) A törzsvezérek saját kezükre tettek feigyveres kicsapásokat, s a külföldi udvarokkal hőzvetlen levelezésekben állottak nézd: Constan. Porphyrog. De Cerimon. Aul. Byzant. Lipsiae MDCCH, pag. 399:

« Ad Archontes Turcorum mittitur bulla aurea bizoldia
« cum hoc titulo: *Litterae Constantini et Romani, Christi-
« stum amantium Imp. Romanorum ad Archontes Tur-
« corum.*

(2) Bonlin. Decades. *Hist. Hung.* Tyrana. 156 pag.

megtiszteltetik. A még azon folyó év nyárutó 15^{én} Esztergamban tartatott egyetemes Országgyűlésen a korona fejére is tétetik, — a nemzet ismételt frigyét kötve a réginek alapjára új kormányformát alkot, (1) mely szerint, a trónbirtokjogban újból megerősített Árpádok a teljes felségi jogok élvezetével ruháztatvák fel, — az ország pedig megyékre osztatván, a helyhatósági rendszerre épített államegység s országosítással az I^{só} István megnyitotta férfi Árpádházi királyok korszaka viradt fel.

(1) Hartvik, *Vita S. Stefani*: « Decretum perpetui foederis subscriptione ad posteris suos transmisit. »

Kovacsics: *Vest. Comit.*, pag. 10.

Szent István II^k törvénykönyve.

IV.

E korszak teljes 300 évet s 21 egyenes férfi ágon leszármazó királyt számít keblében. És habár a szent István halála után a férfi ágbeli hercegek távollétében bekövetkezett 7 évi időszak alatt (1038-1046) a leányág nyomán Péter (1) és Aba Samuel (2) foglalá el a királyi széket, csakhamar le is taszítottán arról, törvényeik és rendeleteik semmi-seknek nyilvánítottak, a visszatérő András herceg pedig az ujjongó nemzeti örömtől felkaroltatva általános szavazattal igttatták királyi székébe (3).

(1) István testvérének Gizellának és Otto velencei Dogénak fia.

(2) István testvérének Saroltának férje.

(3) *Cronic. Budens.*, pag. 91: • Tunc nobiles Hungariae videntes mala gentis suae in Chanad in unum convenerunt, consilioque habito totius Hungariae nuntios miserunt solemnes in Russiam ad Andream, Levente, discentes eis, quod tota Hungaria eos fideliter

Az Árpád család, kétségkívül még napjainkban is viselné az ősei érdeme kivívta szent koronát, ha uralkodási korszakának másod végfelében az országra nehezülő, s annak jövő szerencsétlenségeit méhében viselő négy sujtó csapás be nem következett volna. Ugyanis:

1^{ször} a II^k András alatt tulnyomóságra vergődött olygarchia, mely önző féktelenségében, folytonos huzalkodásai és a külfölddeli czimboráskodásai által a királyi hatalmat iparkodott aláásni.

2^{ször} Az 1242-iki emberirtó Batu — kán féle mongol pusztítás, melynek következtében az ósérzelműekben megfogyott ország, a nemzeti hagyományok s történeti jog iránt közönynyel viseltető idegen telepekkel népesült.

3^{ször} Az Árpádoknak nápoli Anjouiakkal

• expectaret, et universum regnum eis, sicut regali se-
• mini, libenter obsequeretur, tantum modo ipsi in
• Hungariam descenderent, et eos a furore Teutonicorum
• defenderent. Hoc etiam juramento firmaverunt
• quod: statim, ut ipsi Hungariam introirent, OMNES
• HUNGARI UNANIMITER ad eos confluerent, et eorum
• domino se subderent, etc. »

Pag. 100: • Petrus autem rex, videns Hungaros unanimit
• iter adhaesisse ducibus Endre et Levente, ipse
• cum suis Teutonicis fugam iniit, etc. »

való házassági összeköttetésük, melyről alantabb, és végtére :

4^{zer} pedig, a római Curiának trónváltoztató politikája, a Hohenstaufiak ellenzéki szeleme megingatta világihatalmát új trónteremtményeivel igyekeztén helyre ütni.

E négybontóerő összeműködésének esék áldozatául a magyar nemzeti uralkodóház.

Árpádházi királyaink, hogy buzgó keresztények (1) s vallásuknak ernyedetlen terjesztői — egyszersmind sokkal kitünőbb honfiak is voltak, mintsem a haza függetlenségén csorbát engednének ejteni; — valahányszor tehát az állítólagos szent István féle adományozási bullára hivatkozó pápák Magyarországot, Anglia és Nápol módjára szent Péter hűbéreként akarák elismertetni, ebbeli jogtalan követeléseikben mindannyiszor, említett királyaink erélyessége által lőnek meggátoltatva.

Az elkeseredést legfőbb fokra csigázta a III^{ik} Miklós pápa által összehivatott, s a formanói püspök Fülöp előülése alatt — az alkotmányával s a királyi jogokkal ellenes határozatokat hozó 1279-iki budai zsinatnak

(1) Hat szentet számlálnak keblükben; Istvánt, Imrét, Lászlót, Erzsébet, Margitot és Kunigundát.

IV^{ik} László parancsa következtében való szétveretettése; midőn említett király magát az őt egyházi átokkal sújtó pápai követet fogságra vetteti vala (1).

Erre a kocka el lön vetve.

A nápolyi Anjouiakban — II^{dik} Károly és Mária, V^{ik} István leánya közt kötött házasság által megfogamzott magyar trónvágyat jogérvényesíteni, lett most a pápának tüzetes feladata.

Rómában és Nápolban e végből messzeágazó összeesküvésnek hálója szövettet.

Orgyilok és méreg napi rendre jöttek — az Árpád családnak rendszeres kiirtása vétetett folyamatba.

Legelsőben is a reményteljes Endre (IV^{ik} László testvére) megfojtattatott. Felix és Márk (velencei András fiai) és ezeknek nagyanyjuk Morosini Tomasina, megmérgeztettek. IV^{ik} László király, orgyilkosok által vágattott le.

Még csak az egy velencei András maradt fel (kinek unokáiról lejjebb) — kit, az ősi tör-

(1) Pelz. Scriptor. Rer. Austriacar. T. I. pag. 1098 et 5224.

vényeikhez szító magyarok e néven III^{ik} emelik a királyi székbe 1290-ben (1).

III^{ik} András uralkodása misemmás merő nyugtalanságoknál. Mindjárt kezdetben VI^{ik} Miklós pápa világi főúri hatalmának és a Nápolban idegen koronával megkoronáztatott Anjoui Martell Károlynak királyul való elismertetését sürgeti Magyarországbán. És habár ezuttal törekvései — jelesen Lodomér al-dornagy hazafiságán megtörnek, a későbbi kísérletek folytán mindazonáltal is sikerülvén a külföldi pártnak a főpapság és nemesség közül (p. o. a Brebéri grófokat, Zrinyiek eldődeit) többeket megnyerni: Magyarország a leggyászosabb visszályok örvényébe merítettetik.

A nyílt pártütés további bűnének nápoli méreg vet véget 1301-ben.

(1) Bonfin. Decades. Basiliae 1568, pag. 337: « Ne
• aviti regni portioni defraudetur, post Ladislai regis
• interitum, omnium suffragiis populorum rex declara-
• tur, etc. » Ismét általános szavazat!

V.

III^{ik} András halála kimerithetlen zavaroknak lett kutforrása.

Az elhunytnek unokái — János, András, és Antal — Franciaországban, a nápolyi Anjoui-ágot illető vienoisi (Dauphinében) kezületen fekvő Allevari várban, hűbér uruk által levének letartóztatva.

Az utánnok trónhoz legközelebb álló — osztrák Albert elraboltatta — Erzsébetet pedig (III^{ik} András leányát) messzehonától kolostor falai zárák.

Az ország szétzilált állapota azonban rögtöni orvoslást igényelt.

Az alapszerződéshez ragaszkodó nemzet tehát kényszerítő körülmények tekintetéből: a királyi méltóságot leányágra kénytelenített kiterjeszteni.

A rokonokközül a trónra egyszerre négyen jelentkeztek, ugyanis:

Nápoli Róbert Károly, (Martel Károlynak fia) Vik István leányának Máriának unokája (1);

Az ugyanazon király másik leányától — a Görög Andronik Mihály császár hitvesétől, Annától származó István bosnyák fejedelem;

<u>(1) Vik István</u>	
Mária, férje: II Károly	
<u>Martel Károl.</u>	<u>János</u>
<u>Róbert Károl</u>	<u>Lajos</u>
<u>I Lajos</u>	<u>Kis Károl</u>
Mária	László
	(trónkövetelő).

Venczel a cseh király, IV^{ik} Béla unokájának Kunigundnak (Anna leánya) fia (1);

És végtére, az ugyancsak IV^{ik} Béla leánya Erzsébet szülte Otto, bajor herceg (2).

Legelsőbben is Venczelnek hasonnevű fiát ültették az Arpádok trónjára.

VIII^{ik} Bonifác pápa, az új királyt ugyan a Róbert Károlyal tartandó trónjogi vitatkozásra a szentszék elébe Rómába idézteti (3), s az illető kérdésben Miklós követe által Budán zsinatot is tartat, és, miután itt sem boldogulhatna, nevezett várost átok alá vetteti —

<u>(1) III^{dik} Béla</u>	<u>IV^{dik} Béla</u>
Konstancia férje Ottokár	Anna, férje Rostisláv (Halicsi fejedelem)
<u>Iso Vencel</u>	:
<u>II^{dik} Ottokár, ennek hitvese:</u>	<u>Kun igund</u>
<u>II^{dik} Vencel</u>	
<u>III^{dik} Vencel (magyar király)</u>	

<u>(2) IV^{dik} Béla</u>
Erzsébet, férje: Henrik, (bajor herceg)
<u>Otto, (magyar király)</u>

(5) Georg. Fejer, *Codex Dipl.* T. II, pag. 86.

mind a mellett követe futással menekül, s a budai papság az átkot magára a pápára sujtja vissza (1).

Négy évi árnyékuralkodás után a fiatal király az országból mégis megszökni kénytelen, s az utódául választott Otto (1305-1308), erdélyi vajdának fogságából trónról lemondással kényszerül szabadságát megvásárolni.

Az imigyen zavarokba fáradt nemzet végre Róbert Károlyt ruházá fel a kiralyi méltósággal.

¹⁰ Károlynak megszilárdulása előtt a Csák Mátéban megtestesült nemzeti pártot kelle levernie, melynek végreminiscentiái a Zách nemzetség hetedizigleni lemeszároltatása által irtatattakki.

De bármi fényes volt azontul az Anjouk korszaka, a nagy Lajos kimultával (1382) bekövetkezett események eléggé éreztetik az ős-nemzeti kormányzat hiányzását.

Hunyady Iános és Mátyás meteorok voltak, melyek ragyogva jöttek és hirtelen tűntek el anélkül, hogy a látkörre állandó hatást gyakorolhatnának vala.

Mialatt az Arpádpolitika összetartotta du-

(1) Script. Rer. Hung. Thuróczy, pag. 86.

nai szövetség szétmállik — a tágas trónörök-lési rend bizonytalanságából eredő surlódások emésztik a magyart. Emellett a délkeletről előrerohanó Ozman hatalom nehezül reá.

A szerencsétlen nikápolyi csata után bekövetkezett szakadatlan török háborúk összes Európára nézve fontosabbak levének, hogysen azokat, a küludvaroknak de maga a magyarnemzet nagyrészenek nézete szerint, szövetségesek nélkül lehetett volna elintézni (1).

Szilárd szövetséget azonban még a XIV^{ik}-XV^{ik} században országok personáluniója nélkül aligleheté képzelni. A királyválasztások tehát ezentul Magyarorszáiban: politikai és jogi kettős alapra lőnek fektetve. Azaz: midőn trónjelöltjétől a nemzet idegen országbirtokot igényelne, más részről, az alapvérbőli leszár-mazásnak sem volt szabad hiányoznia. Minek következtében, az erőszak s törvényes formák mellőzésével megválasztatott Iső Mátyás és Jánoson kívül az árpádi származástól más idegen — szent István trónján még sohasem uralkodott.

A már emlitém Venczelt, Ottót, és az anjouikat elhallgatva :

(1) Aeneas Sylvius: Epistol. LXXVIII.

Zsigmond, (Luxemburg) IV^{ik} Béla ösunkája (1), és nagy Lajos trónörökös leányának Máriának férje;

Albert, (Habsburg) Zsigmond egyetlen magzatának Erzsébetnek férje (2); V^{ik} László, ezeknek szülötte.

(1) Venczel magyar király nővérének Erzsébetnek unokája.

• II^{dik} Vencel:

Vencel (magyar kir.) és Erzsébet férje: János (Luxenburg)

Károl (czászár)

Zsigmond

(2) Albert. *Decret.*, art. 12: « Quod dispositio pro Serenissima Principe, Domina Elisabeth Regina, et ejus status honoris conservatione, ex quo est haeres hujus Regni fiat; ubicunque vult in Regno, etc. »

A törvény megerősítési befejezés: « Nos itaque huiusmodi petitionibus ipsorum praelatorum, baronum, nobilium et regnicularum nostrorum, aures exaudibiles, Regio cum favore inclinantes; supra scriptos articulos, quoad omnes suas continentias, et clausulas, mera nostra auctoritate, et potestatis plenitudine, ex certa quoque nostrae Maiestatis, scientia; nec non de consensu, et beneplacito praefatae dominae Elisabeth Reginae, consortis nostrae perdilectae, praesentis litteris, etc. »

Iső, II^{ik} Ulászló és II^{ik} Lajos (Jagelló) á sokfelől arpádokkal rokon orosz-muszká hercegi családnak (1), valamint, a Luxemburgok

(1) Mátyás halála után Albert (Jagelló) követei a királyválasztáson: « Vetustissimum storum cum Ungariae regibus necessitudinem, variasque affinitates, et cognationes enarrent, etc. » Bonfin. *Dec. Rer. Ungariae*. Francoforti MDLXXXI, pag. 661, Dec. III, Lib. IX.

Ugyanott. Ulászló követei: « Si haereditario iure dari regna solent, et nemo propria haereditate sine magno scelere defraudari potest: profecto Vladislaus lure suo regnum hoc sibi postulabit Etenim Vladislai regis primigenius e sorore nepos est: et Alberti Sigismundique pronepos, abneposque; qui quidem omnes Ungariae, Boemiaeque; partibus, optimis semper auspiciis imperarunt, interdynosque relati sunt. Quinetiam patru sui iure idipsum exposcit, etc. »

Továbbá: « Ad haec, si sacrosanctus regum sanguis in regno vestro restituendus est, aut si praestancia generis regalibus comitiis nequaquam sperni debet: quis iste generosior poterit offerri, etc. »

Továbbá pag. 664: « Quare si interceptum sanctorum regum (t. i. Arpádok) olim sanguinem in Hungaria reintegrare, si assimilis et amicae gentis societatem instaurare, si paribus nobiscum auspiciis, veluti ante hac maiores nostri saepissimum factitarunt, gubernari percupitis, si vestrum dominum, a vestris regibus editum, agnoscere, et in accitum solum restituere curatis Vladislaum eligite, etc. »

ivadékai is (1), kiktől a Habsburg — s Lotharingok magyartrónjoga származik.

<u>(1) II^{dik} Géza</u>	<u>IV^{dik} Béla</u>
<u>Erzébet, férje cseh:</u>	<u>Konstancia, férje: Romanovics Dániel (Halicsi fej.)</u>
<u>Fridrik</u>	
<u>Mária, férje: orosz</u>	<u>Teodozia, férje Jarozláv</u>
<u>III^{dik} Vsevolod</u>	<u>(orosz herceg)</u>
<u>II^{dik} Jaroszláv</u>	<u>Dánniel</u>
<u>Sándor (nevszki)</u>	<u>Kálita.</u>
<u>III^{dik} Jaroszláv,</u>	<u>:</u>
<u>Mihál</u>	<u>:</u>
<u>Sándor</u>	<u>András</u>
<u>Ulina, férje Olgierd (Litván</u>	<u>:</u>
<u>herceg)</u>	<u>:</u>
<u>Jagello Ulászló, hitvese: Sofia</u>	
<u>Iső Ulászló, (magyar király)</u>	
és; Zsigmond	
<u>Erzébet, férje: Albert (magyar király)</u>	
<u>V^{dik} László (magyar király) és Erzsébet, férje Kázmér</u>	
<u>(Jagello)</u>	
	<u>II^{dik} Ulászló (magy. király)</u>
	<u>II^{dik} Lajos (magy. király)</u>

VI.

Mely jogigény első ízben Alberttel jött foganatba, de V^{ik} László magtalan halálával megszakadt; jölehet pedig, az illető Albertiágra kiholtával megürült többi országok a Steier-úgra szállottak, mindamellett is a III^{ik} Frigyes (1) és I^{só} Miksa többször megkísérlette szent István koronájára formált jogigényeik, a magyarok részéről mindannyiszor szilárdul visszautasítottak; Albert és V^{ik} László király

(1) • Nos ergo nihil amplius tractabimur secum, quid
• Caesar in Hungariae regno manum extendit • Ismés
alább: • Tum Palatinus: Scimus Caesarem vestrum opu-
• lentum esse, sed regnum etiam hoc plenum est; nobis
• nemo terroris est, pacem vestram nobis cum referte.
Aeneas Sylvius, Epist. XLII.

Továbbá: • Proinde (azaz a magyarok) se a Caesare
• etiam atque etiam abnixe petere, ut depositis simul-
• tatibus atque offensionibus, anticipiti iure suo dece-
• dere acquissimusque Vladislai et Ungarorum rationes
• admittère. • Istvánfi, *Histor. Reb. Ungar. Coloniae*
MDCXVIII, pag. 5.

választásánál sem a habsburgi, de — az Arpád leányági származás vétetvén tekintetbe (1).

Mivégből, a családját minden áron magyar trónra jutasztandó Miksa, 1505-ben Bécsben II^{ik} Ulászlóval családi szerződésre lép, mely szerint: utóbbinak leánya Anna, a császár unokájával Ferdinanddal — ha pedig Ulászlónak fia születnék az, Máriával Ferdinand testvérével jegyeztetik el.

1515-ben a kettős házasság pontjai megerősítettek. S az egybekelés véghez is vitetett. Csak is most lehete tehát megint (1526) a — mohácsi csatán elesett II^{ik} Lajossal — megürült királyi méltóságra egy Habsburgot: az elhunynak sógorát emelni.

A nemzet nagy része ugyan Zápolya Jánost kiáltá ki királlyá; az ország hatalmasbjai által azonban — maga Bátor István a nádor elükön — Ferdinandigtattaték a királyi székbe.

(1) • Maternam genus ex regibus vestris prodit, mater
• illi regina vestra Elizabeth fuit, avus Sigismundus Im-
• perator, proavus Carolus quartus. Exinde Joannes rex
• Bohemiae, ac Henricus septimus Caesar, qui post
• translationem imperii apud Germanos excellentissimi
• fuere. » Aeneas Sylv. Epist. LXXVIII

Az e végből 1527-ben Olmiczban, a Lengyelkirály választott bírósága alatt összeállított vizsgáló bizottmány előtt Statilius — János király követe — « a szabad királyválasztás jogára, és a magyar koronától minden idegent kizárá 1505-iki Rákosi országgyűlés határozatára hivatkozáék ». Videman ellenben, miután a szabad választást kizárólag a vérbeli tronképesek körére szorítkozotnak, s a fentebbi Rákosi határozatot mint az alkotmányos kellékek nélkülözésével hozottat, törvénytelennek bizonyítaná be, Ferdinand jogczimét » a szent István idejétől 500 éven át folyamatban levő örökösödés nyomán, a Jagelló Annávali házasságra alapítá » (1).

(1) Melch. Coldasti Collectio. Vari. Consil. Haered. Famil. Reg. Hung. Bohem. Francofurti 1719.

T. II, pag. 6: « der dritte Titul ist die recht maessige Erbschaft hochermelter koeniglicher Majest Gemahl, nach vermoeg der Koenig zu Hungern succession ob fünffhundert Jahren, und von Zeit Abgangs der Hungern ersten Koenigs des heiligen Stephan, etc. » és — pag. 18: « Nun ist nicht weniger, als Koenig Matthias ohne manliche Leibserben, durch Schickung Gottes abgangen, ist Koenig zu Boeheim meines gnaedigsten Herrn Schverhoch — loeblichster Gedaechnis durch

Jöllehet az olmiczi találkozás határozat nélkül oszla szét, de még sem volt eredménytelen. Az általa megérlelt nemzeti közvélemény végre is a Szoliman gyámolította Jánossal belátatván dinasztikus tarthatatlanságát, őt — a királyi méltóságnak halálaután családjában megszűntető, s I^{só} Ferdinand, és utódai részére átengedő 1538-iki Nagy-Váradi litkos szerződés megkötésére kényszerítette.

Az illetőnek halálától (1540. Nyárhó 21^{kén}) számított 300. éven keresztül a magyar koro-

• Beystand und anderer Ursachen, *Wol zu achten von wegen Mütterlichen Sipschaft zum Koentreich Hungern gekommen, etc.* • és pag. 63: Und dieser Gebrauch • hat guten Grundt in gemeinen beschriebenen rechten, • und ist der Ordnung der Geblüts gemaes. •

Ferdinand udvari nemzetségtörténet írója: • Percepta itaque Regis sui morte Bohemi, euestigio Principi Ferdinando legatos suos mittunt, sceptrum regni ultro illi offerentes, quod utriusque et Pannonici et Bohemici principatus Regium diadema, per Ludovici Regis sine prole defuncti obitum, soli Ferdinando haereditario deberi cognoscerent, quotque praeter Dominam Principis thori sortem, proximior haereos superesset nemo. • Gebuileri Hierom. *Epitom. Reg. ac Vetust. ortus Sacr. Caesar. ac Cathol. Maiest. Princip. Dn. Ferdinandi Ung. Bohem. Reg.* 1550.

nát szakadatlanul a Habsburg — Lotaringok viselék fejükön, 14. koronás királyt adván a nemzetnek,

S ámbátor az istentelen eperjesi féle embermészárlásokkal elrémittetett 1687-ki pozsonyi országgyűlés, azaddigi mérsékelt választás-jog helyébe az elsőszülöttségi örökösödést magától kicsikartatja, — és, az ebbeli örökösödési rend, az 1723-ban hozatott két oldalú szerződés, az úgynevezett « *pragmatica sanctio* » által a Habsburg leányágbeli Lotharingokra kiterjesztetik — mindazonáltal is, fentebbi törvények kirekesztőleg az Árpád vérbőli származás alapján hozatván, és csak is azon hozattathatván, hogy, az alapszerződés nyománi örökösödési rend azontul is és mindenkorra teljeserejűnek és hatályunak ismértetik legyen el, többi közt az 1715-iki (1), törvény II^{ik} czikk, 4^{ik} §, az 1790-91 (2), és az 1792-iki (3) törvények bevezetésének első pontjai bizonyítják.

(1) Corp. Jur. Hung. • *Primo: quod proeter ab antiquo deductam haereditariam regiam successionem.* •

(2) Ugyanott.

(5) Ugyanott.

VII.

A közlötteken végig futva — ázsia kelet-éjszak sivatagjain átvándorló szilaj nemzettel találkoztunk, mely a IX-ik században Europa határain kezdett mutatkozni, s a XI^k században fejedelmévé választott Arpád vezérlete alatt Európa szívében telepedvén meg, jelenlegi hazáját Magyarországot alapítá.

Mindenekelőtt becsülni tanultuk e népnek eszélyességét, keletitörzs szerkezetének szét-szaggatottságát a fejedelmi hatalom felállításiával kapcsolván össze; vezéreiben pedig, nemes önzetlenséget tanultunk megismerni, a közös érdeknek ősi független hatalmukat hozván áldozatul. Az egyszerű fejedelmekből fényes királyokat láttunk származni, kiknek férfi ága ugyan 300. év múlva elveszti trónját, de nem jogait; s a vérükből ötszázad alatt leszakadt 26. leányágbeli ivadék továbbra is viselé fején a szent koronát.

Láttuk, miként utasítá vissza a nemzet a hatalmas német császárok jogtalan trónkövete-

léseit, szent István koronája az Árpádok iránti kegyelet zálogaként tekintetvén, s annak birtokához levén kapcsolva az Árpádi eredet; (1)

melybeli lényeges jogkellék a honszerzés-kor alkotott, s több ízben — nevezetesen: Zoltán, István, s az I^{só} András alatt közszavazással megerősített alapszerződés I^{só} — 4^{ik} és 5^{ik} pontjában gyökeredzett, s jelesül az I^{só} pont által « hogy, ezentul a fejedelem mindenkor Árpád családjából választassék » volt határozottan és döntőleg kijelentve; és arra, az 1723-iki *pragmatica sanctio* mellett a Lotharingok is folytonos sulyt helyeznek, valamint helyeztek is légyen (2). (1° quod praeter ab antiquo deductam haereditariam Regiam successionem). Még említenem kell miszerint, az illető vérörökösödést eddigelé,

(1) E vérrokonság család béli jogainak hatásköré eléggé ki lett mondva az 1759^{deki} Országgyűlésen, a királyleányok férhez adásánál beleegyezésüket kellvén ki nyerni. Art. 20. • De maritacione filiarum nostrarum, • agemus cum consilio Praelatum, et baronum, ac nobilium Regni nostri Hungariae: nec non cognatorum • et proximorum, atque subditorum Regnorum et Ducatum nostrorum. •

(2) *Corpus Jur. Hung.* az 1715 törvény. II; z. 105. r.

egyetlen közjogi mű sem merészle kétségbe vonni.

De — ha a magyar királyi jogczimhez távolabbi leányágak is férhettek, valjon az eredeti őstörzs, az egyenes férfi ágon leszármazó Árpádok kizárattathattaké? hozatott e valaha törvény mely kitagadá őket? vagy talán jogaik évültenek el? és ha mind ez nem — mi illeti őket a jelenben, és mit várhatnak a jövőtől? ezen kérdésekre akarok még röviden felelni.

Mindenekelőtt tudnunk szükséges miszerint, az Árpád fi-ág a magyar tróntsem forradalom, sem lemondás által el nem vesztvén, egyetlen magyar törvény sem vonja ősjogait kétségbe.

Háttérbe való szorítkozásának okait csak is a mostoha idők kényszerítő akadályai-ban kell keresni.

A bérgyilkosok, a külföldi pénz indította lázadások, az erőszakos letartóztatás, az anarchicus időszak!..... midőn királyok megszöknek, tömlőczre vettetnek, pápák megátkoztatnak — mindannyi megrendítő s fertelmes akadályai voltak az utolsó uralkodó Árpád zsönge kora unokái jogérvényesítésének.

Mely pusztító vihar midőn rendes medrébe

szorítnék is vissza, az Arpádfiakat körmeik közt tartó anjouiaknak — majdan 100 éves erős, fényes, de önkényes jellemű uralkodása következett be.

Az anjouit felváltó korona hozományi korszak sem kedvezőbb az Arpád családra. Míg egyrésről a nemzeti akarat és érzelmek nyilatkozatának zabolát vet, más oldalról az illető ős unokák jogérvényesíthetése elébe gördít akadályt; nemes érzelmeik által tartóztatvák vissza őseik honától, nehogy hozománytalan királyságuk által legkissebb hátrányára is válhatnának.

És míg ők — messze így hazájuktól az önmegtagadás páratlan példájával türek a gondviseléstől rájuk mért megpróbáltatást.... a korona fényén idegenek osztoztak.

Pedig, ha a királyválasztáson közlők egy is jelentkezik vala, ősei hármasérdemét: a honszerzést, keresztényesítést, és az országosítást hálásan szívükbe vésett magyaroknak lelkesült öröme között koronáztatik meg. Megkoronáztatik a vérszármazás örökösödésének elvénél fogva (1), a tulajdonképpeni törzs-vér

(1) Mennél közelebb állott valaki az Árpád vérhez, trónjoga is annál hatályosbna s illetékenyebnek ismer-

birván döntő érvénnyel; melynek trónjoga, folytonos alkalmaztatásban és evidentiában tartatván, elévüléséről immég csak szó sem tétethetett volna.

Máskülönben is akár az elévülés megszakadási törvényét, akár a Verböczy hármass törvénykönyvében előforduló elévülési kivételes eseteket vesszük tekintetbe: az osztályos rokonok között- valamint a száműzetés és erőszakos letartóztatás s. a. t. következtében támadt jogcsorbulásokra nézve «*Prescriptio nunquam admittitur* » (1).

Egyébiránt is a magyar törvények trónjogi elévülést soha sem ismertek. — A Ja-

tett el. A távolabbi Zoigmondot a nemzetnek nagy része elsem akará királyul ismerni. Innen származtak fenntebbi királynak az anjouiakkal való viszázkodásai. Az anjou Lászlót e szavakkal hívá nemzetnek jelentékenyebb része (*Script. Per. Hung. Thuróczy, pag. 202*). «*Te alto Regum Hungariae de sanguine ducere originem et praeter te nostri sceptrum regni competere scimus nemini.*»

(1) *Tripartit. Jur. Consuet. Hung. Pars I, Tit. 48, § 5*: «*Inter fratres vero generationales, et condivisionales, etc.*»

gellő Is^o Ulászló trónjoga p. o. majdan két század múlva emelteték tettelegesen érvényre.

Midőn tehát az árpádoktól bármi távol leszármazás ürügyül szolgálna a magyar koronára jogigényeket formálhatni, s az igazi és valódi férfi-ágot a nemzet régtől kiholtnak képzelé — egyszerre ötödfél százados néma hallgatás után a multszázadban egyrőpirat (1) által lón vele tudatva hogy: a hős Árpádnak egyenes férfi ágon leszármazó ivadékai maig élnek francziaországban, az immár II^{ik} András használta Croy-Chaneli névalatt.

Az említett rőpiratra — hiányos volta mellett is — nyilatkozó lelkesedés már eléggé bizonyítja a szent kegyeletet, mellyel a nemzet ős királyai emléke iránt viseltetni tartozik.

A hála érzetet azonban, csak az utóbbi évtizedeknek jutott alkalma némileg leróvhatni, midőn az illető család egyikérdemes tagjának, a magyarországban letelepült Henriknek «mint a magyar királyok utódjának» honfiusitási kérelme, az 1844-ik évi országgyűlésen közfelkiáltással elfogadtatván, a fejedelmi sarjadék leg Is^o és legdrágább jogigénye, hogy:

(1) Szerzője: *Köpi*.

mindenek előtt magyar és Arpád, kétségtelenné tétetett (1).

II^{ik} joga, hogy felséges származását nevéhez tűzve nyíltan viselhesse, több uralkodó által már elismertetett.

Hogy pedig III^{or} családi czimerül Magyarország czimere illeti őket (2), s fitagjai II^{ik} András végrendeleténél fogva a máltai lovagrend született tagjai — (3) e jogukban századok által szentesítetvék meg, s különösen az utóbbinak elismertetése magától a most uralkodó Ferencz József osztrák császártól sem tagadtathatott meg (4).

Ha pedig megjövend az idő, midőn a trón

(1) Lásd: az 1844-iki törv. és az országgyűlési naplót.

(2) III^{ik} Napoleon császár által Ágoston, a család legidősb tagja Herezeg-nek czimestetik. IX^{ik} Pius pápa folytonosan « Hungariae Princeps » nek nevezi. s. a. t. Lásd Sarut: *Les Fils d'Arpad*, pag. 151.

(3) A francziországi 1790-iki nemességi igtatókönyvben: « Prouver suffisamment leur descendance des rois « de Hongrie, et leur droit à la propriété des armes « indicatives de cette origine, etc. » Lásd: Kápolnay István, Az Árpádok élnek még. »

(4) Saját szavai szerint « Mi nekik születésbeli örök-
« lött joguk. » Lásd Sarut, és Kápolnay munkáit.

felett szabadon rendelkező magyar közszavazatra sereglend össze, kik követelhetik jogosabbán az első trónjelöltségi helyet mint — az Arpádok!

- Ut, si quis de posteris ducis Almi ;
- et aliarum personarum principa-
- lium Juramentum statuta ipsorum
- infringere voluerit, anathemati
- subiaceat in perpetuum. •

ANONYMUS, Cap. VI.

